

SEKÜLER BİR KEŞİŞ OLMAK MÜMKÜN MÜ?

Yalçın Savuran

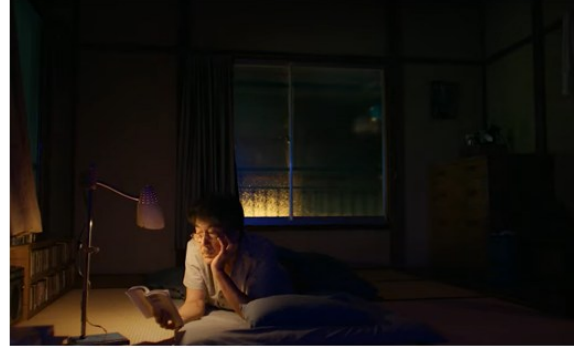
Bütün filmlerim nasıl yaşanacağıyla ilgilidir.

Wim Wenders

Wim Wenders *Mükemmel Günler* filmindeki karakteri Hirayama'yı seküler bir keşiş olarak hayal etmiş ve yaratmış. Hirayama bir anlam arayışında olmayan aksine anlam içinde yaşayan biri. En önemli özelliği rutin içinde yaşamak. Çoğu zaman rutinin sıkıcı olduğu düşünülür ve rutinden kaçınılır. Oysa rutin aynı şeyleri küçük farklılıklarla devam ettirerek ruhun bütünlüğünü korur. Yaşamda yaptığı ne varsa kendince en iyisini yapmaya çalışan, gereksiz fazlalıklarından arınmış, basit bir yaşamı seçmiş Hirayama. Tokyo'nun her biri birer sanat eseri olan modern tuvaletlerini temizlerken görünmeyen yerleri kendince görünür kılarak temizleyen bir temizlik ve dikkat ustası. Umumi tuvaletler, hiyerarşinin işlemediği ender kamusal alanlardandır. Ancak temizleyenler toplumun bir kısmının gözünde en alt seviyede iş yapanlardır.

Hirayama'nın bakışı çoğu zaman ötekiyle buluştuğunda yüzünü hüzünlü bir gülümseme kaplar. Önyargısız, ötekine saygılı, nazik, dikkatli, öz benliğinde tavizsiz ve tutarlı. Her akşam uyumadan önce kitap okuyan, öğle vakti hep aynı parkta öğle yemeğini yerken ağaçların yaprakları arasından süzülen ışığa (komorebi) hayranlık ve ilk günkü gibi bakabilen, her gün bir kare fotoğraf çeken (bana **Smoke** filmini hatırlattı), bazen bir ağacın dibinde yeşerivermiş minicik bir fidanı toprağıyla birlikte evine taşıyan, akşam evine gitmeden önce hep aynı yerde yemek yiyen, hafta sonları havuzlu bir hamama giden, çamaşırhanede hep aynı saatte çamaşırlarını yıkayan ve aynı müdavimlerin gittiği bir bara uğrayarak bar sahibi kadınla keyifli sohbet etmeyi seven hatta o kadının detone bir sesle şarkı söylemesini de seven bir Hirayama.

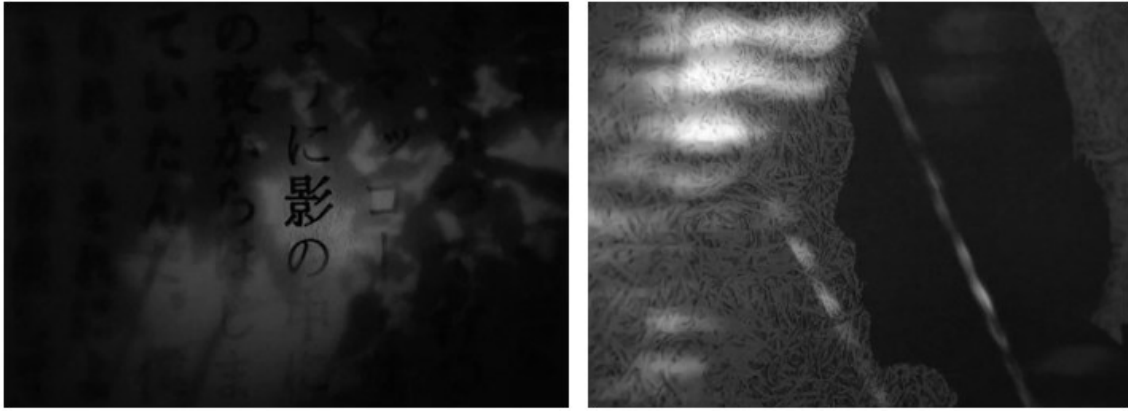

Wenders, “Hirayama yaşadığı dünya çok güzel olduğu için mi mutlu, yoksa dünyayı onun bakış açısıyla, onun dünya görüşüyle gördüğümüz için mi böyle görünüyor?” diye sorar kendine. Cevap da şudur: “Bütün fikir buydu. Dünyayı giderek daha çok Hirayama'nın bakış açısından görüyorsunuz!” Hirayama'nın beklenmedik bir şekilde anı bu kadar yaşamasını sağlayan şey onun rutini. Bu, başlı başına büyük bir özgürlüktür; şimdi ve buradayı dolu dolu yaşayabilme yeteneğidir.

Ancak film ilerlerken beklenmedik bazı olaylar Hirayama'nın rutinini bozar. Yanında çalışan genç Takashi (**Tokio Emoto**) onu kendi kız arkadaşıyla buluşmaya götürmesi için zorlar, annesiyle anlaşılamayan yeğeni Niko (**Arisa Nakano**) bir süreliğine yanına taşınır. Yine de bir taraftan rahatsızlığını dile getirirken tüm bunlara uyum sağlamaya çalışır, hatta zaman zaman keyif aldığını da görürüz. Kolay değil zira bir rutininiz varsa her günü sıfırdan yapılandırmanıza gerek yoktur. Niko'nun gelişiyle küçücük evdeki tüm rutini değişir. Mutfakta uyumaya başlar, kitap okuması boşa çıkar gibi. Niko onunla işe gelmek istediğinde hiç itiraz etmez. Sabah kahvesini paylaşır, arabasındaki kasetçalarda istediği

parçayı çalmasına izin verir, hatta onunla geçirdiği günden keyif almaya başlar. Aslında bu yeni bir rutindir. Niko'ya anı yaşamakla ilgili söylediği “gelecek sefer gelecek seferdir, şimdi şimdidir” cümlesi Niko tarafından bir tekerleme gibi tekrar edildiğinde ona katılarak anın tadını çıkarır. Ta ki bir gün oldukça lüks bir arabayla ablası yani Niko'nun annesi kızını almaya geldiğinde yaşadığı duygusal kırılmaya kadar. Niko dayısı Hirayama'dan ayrılmak istemez ve ona sımsıkı sarılır. Ablası, Hirayama'nın yaşantısının onun bir seçimi olduğunu anlayamayacak kadar ona uzaktır ve şöyle bir soru sorar: “Gerçekten tuvalet mi temizliyorsun?”

Yanında çalışan genç telefonda işi bıraktığını söyler ve kendisinden özür diler. Şirket kendisine yeni bir yardımcı gönderene kadar bir süre bütün temizliğe yetismeye çalışırken iş gece yarısına kadar sarkar ve sonunda Hirayama'nın ilk kez isyan ettiğini görürüz. Rutini bozulmuş ve yaşamı dengesizleşmiştir. Neyse ki bir süre sonra bir yardımcı gönderilir ve Hirayama rahatlar. Aslında bu filmin bir olay örgüsü üzerine kurulu değil de bir ruh hali üzerine olduğunu anlarız. Basit olay örgüsü yalnızca filmin ilerlemesi için gereklidir. Zira film küçük zevklerde güzelliğin keşfiyle ilgilidir. Hirayama kendi hayatının efendisidir. Yaptığı her şeyi, yapmak istediği için yapar.

Filmdeki her gün Hirayama'nın bir rüyasıyla bitiyor. Yönetmenin deyişiyle bu 'rüya enstalasyonları' eşi **Donata Wenders** tarafından filme alınıp kurgulanmış ve Hirayama'nın hem gününden hem de geçmişten siyah beyaz parçalar olarak sunuluyor. Rüyalarımızın bilinçdışı yapılanmamızın birer göstergeleri olarak çalıştığını biliyoruz. Hirayama'nın rüyaları ona dair öznel yaşantı içeriğinin göstergeleri olarak, ruhunun sorunlu köşeleriyle de bize görünüyor. Hiç kimse geçmişini silip atamaz ama onu yaşantısıyla hafifletebilir. Hiç kimsenin yaşantısı mükemmel değildir.

Hirayama'nın rüyalarında sık sık gördüğü ışık gölge oyunları vardır. Onu şimdiye taşıyan bir farkındalığın izleri, komorebi. Komorebi'ye basitçe ağaç yapraklarının arasından süzülen güneş ışığı deniliyor ama daha derinlikli bir anlam taşıdığı da gerçek. Süzülen ışığın yarattığı gölge oyunlarının farkına varmak ontolojik bir varlık olan insanın kendinin farkına varmasıdır. Sürüklenen bir varlık asla 'gerekli olanın sınırı'nın farkına varamaz. Hirayama gerekli olanın sınırında yaşamayı tercih etmiş bir varlıktır. O etrafında olan bitenlere son derece duyarlı ve tepkili, bir o kadar da sakin, ta ki rutinin sınırları ötekiler tarafından ihlal edilene kadar. Modern tuvaletlerin duvarlarına gölge olarak yansıyan yaprakların titreşmesini izlemesi, bir ağacın altında henüz yeni filizlenmiş bir fidanın varlığından etkilenmesi, annesini kısa bir anlığına kaybetmiş bir çocuğun yardım çığlığına koşması ya da girdiği tuvaletin kapısını nasıl kapatacağını bilmeyen bir yabancıya yardımını hep aynı hassasiyetle yaklaşmış minik ayrıntılar. Rutininde her gün aynı şeyleri yaparmış gibi görünürken küçük farklılıklarla yaşamının aslında ne kadar renkli olduğunun yansımaları.

Japonlarda İkigai kelimesi "varlık nedeni" anlamına gelen bir kavramdır. 'Uğruna yaşadığınız şey' ya da 'sabah uyanma sebebi' gibi. İkigai kelimesi genellikle kişinin hayatındaki değerlerin kaynağını veya hayatını değerli kılan şeyleri belirtmek için

kullanılır. Kişiyi ikigai hissettiren davranışlar, kişinin yapmak zorunda olduğu eylemler değildir; bunlar doğal ve kendiliğinden gerçekleşen eylemlerdir. Üstelik bu eylemlerin hiçbirisi maddiyatla ilgili değildir. Gerçeklikten kopmadan böyle bir aşamaya ulaşmak ancak benlik idealinin gerçekleşmesiyle ilgilidir. Hirayama'nın geçmişine dair minik göstergelerin dışında çok fazla ipucu yoktur ama bugüne dair gerçekleştirmiş olduğu benlik idealinin tamamen bilinçli bir tercihle şekillendiğini düşünebiliriz. Geçmişin tortusu onu gerekli olanın sınırına taşıyarak kendi arzusunu keşfetmesini de olanaklı kılmıştır. Ya da tam tersi kendi arzusunu keşfetmesi onu gerekli olanın sınırına taşımıştır. Gerekli olanın sınırını ihtiyaçlarımız belirler. Kapitalist tüketimin vahşileştiği yer ise ihtiyacın olmasa bile ötekinin sahip olduğu ya da olmak istediğini arzulatarak seni ötekinin arzusuna tabi kılmaktır. Üstelik bunu sana özgürlük, statü, büyük düşünme, sağduyu, hak etme gibi kelimelerle soslayarak pazarlar.

Alain Badiou “felsefe onunla ilgilenenden bilgin, sanatçı, militan ve âşık olmasını bekler” der ve bu dört önermeyi felsefenin temeli sayar. Hirayama bana göre bu dört önermenin taşıyıcısı gibi. Sağduyusu, merakı ve her gün düzenli kitap okuması, evinde küçük bir orman yaratması, sistemin dayattıklarının dışında yaşaması ve her hafta sonu gittiği bardaki kadına âşık olması ve gerektiğinde sarhoş olup sek sek oynayan bir adam olarak içindeki çocuğu öldürmemiş olması, yaşamla dolması. Az çoktur, wabi sabi...